

УДК 355.318

Ю. П. Бабков

О. В. Загребельний

М. О. Чепель

ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ СЦЕНАРІЮ РЕАГУВАННЯ НА НЕГАТИВНІ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ВПЛИВИ, ЯКІ ЧИНИТИМУТЬСЯ НА ОСОБОВИЙ СКЛАД НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ В ХОДІ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

Запропоновано підхід до формування сценарію реагування на негативні інформаційно-психологічні впливи, які чинитимуться на особовий склад Національної гвардії України в ході виконання завдань із забезпечення державної безпеки залежно від рівня напруженості інформаційно-психологічної обстановки. Аналогічні сценарії з урахуванням ситуацій, які потребують залучення Національної гвардії України для забезпечення державної безпеки, дають змогу командирові (начальникові) приймати ефективне рішення щодо підтримання належного рівня морально-психологічного стану особового складу, рівня ступеня ризику психогенних втрат серед особового складу і формування відповідних варіантів дій із протидії та захисту від негативних інформаційно-психологічних впливів.

Ключові слова: державна безпека, Національна гвардія України, сценарії, забезпечення державної безпеки, негативний інформаційно-психологічний вплив, інформаційно-психологічна обстановка.

Постановка проблеми. Національна гвардія України (НГУ) є військовим формуванням із правоохоронними функціями, що у взаємодії з правоохоронними органами може виконувати завдання із забезпечення державної безпеки, в ході яких особовий склад Національної гвардії ставатиме безпосереднім об'єктом негативних інформаційно-психологічних впливів.

Масові заворушення, що відбувались у Франції навесні 2023 р. на тлі пенсійної реформи, вивели на вулиці міст близько трьох мільйонів громадян, що призвело до поранень понад 1000 поліцейських і пожежників, спричинило більше 2500 умисних підпалів і 316 нападів на будівлі органів державної влади й місцевого самоврядування. Як наслідок, виникла необхідність у підтриманні високого морально-психологічного стану правоохоронців, недопущенні серед особового складу психогенних втрат шляхом своєчасної і оперативної реалізації комплексу спеціальних заходів із протидії та захисту від негативних інформаційно-психологічних впливів.

Аналізуючи події, що відбувались у незалежній Україні і становили реальну загрозу державній безпеці, а також повномасштабну агресію з боку Російської Федерації, яка триває нині, не варто виключати можливість рефрену випадків загроз державній безпеці.

Для ефективного вирішення завдань із забезпечення державної безпеки можуть використовуватись автоматичні системи підтримки прийняття рішень, які дають змогу особі, що приймає рішення, використовувати моделі реагування на зміни в інформаційно-психологічній обстановці. Одним із методів моделювання є метод сценаріїв, за його допомогою розробляється перелік найімовірніших (типових) сценаріїв реагування на зміни в інформаційно-психологічній обстановці залежно від рівня її напруженості під час реагування на негативні інформаційно-психологічні впливи. Найдоцільніше використовувати метод сценаріїв у разі застосування суб'єктом, який чинить негативні інформаційно-психологічні впливи, інформаційно-психологічних заходів у відповідних формах, як-от інформаційно-психологічні удари (атаки, акції) [1], реагування на які має саме й передбачатися сценаріями.

© Ю. П. Бабков, О. В. Загребельний, М. О. Чепель, 2023

Використання сценарного підходу в питаннях інформаційної, інформаційно-психологічної безпеки, протидії та захисту від негативних інформаційно-психологічних впливів, інформаційно-психологічного протидіяння розглядається в низці праць як загального, так і спеціального спрямування, але ступінь їх реалізації в системах прийняття рішень низька, бракує сценаріїв і підходів до їх формування, котрі б систематизували відповідний рівень інформаційно-психологічної обстановки за певними ознаками, зокрема формами, в яких реалізується негативний інформаційно-психологічний вплив.

Таким чином, актуальною є проблема розроблення підходу до формування сценарію реагування на негативні інформаційно-психологічні впливи, які чинитимуться на особовий склад НГУ під час виконання завдань із забезпечення державної безпеки залежно від рівня напруженості інформаційно-психологічної обстановки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сценарного підходу під час виконання завдань військовими формуваннями, правоохоронними органами, які відображають аспекти протидії та захисту від негативних інформаційно-психологічних впливів, інформаційно-психологічної боротьби у воєнній сфері, планування і проведення інформаційно-психологічних операцій, розглядаються в низці наукових праць. Так, у монографії [2] запропоновано ймовірні сценарії виконання типових службово-бойових завдань військовослужбовцями Національної гвардії України, в яких розкриваються можливі інформаційно-психологічні впливи на особовий склад, а варіант здійснення інформаційно-психологічної протидії подано лише в алгоритмізованому вигляді. У праці [3] наводяться методики вибору оптимального сценарію проведення інформаційно-психологічної операції та оцінювання ефективності виконання заходів протидії негативному інформаційно-психологічному впливу противника на війська та населення в ході ведення сучасних операцій (бойових дій), але зазначені в методиках підходи характерні для ведення бойових дій Збройними Силами України. У статті [4] авторами розроблено низку типових сценаріїв дій натовпу, з якими може зіткнутись особовий склад частин і підрозділів внутрішніх військ МВС України (їх правонаступницею є НГУ) під час виконання службово-бойових завдань, але питання протидії негативним інформаційно-психологічним впливам, що виникають у системі «учасник натовпу – правоохоронець», не розглядаються.

Таким чином, аналіз досліджень і публікацій із визначеної теми засвідчив, що описані в науковій літературі сценарії щодо протидії та захисту від негативних інформаційно-психологічних впливів, інформаційно-психологічної боротьби у воєнній сфері, планування та проведення інформаційно-психологічних операцій, а також підходи до їх реалізації частково можуть бути використані в інтересах НГУ під час виконання ними завдань із забезпечення державної безпеки. Проте залишається актуальним розроблення підходу до формування сценарію реагування на негативні інформаційно-психологічні впливи, які чинитимуться на особовий склад НГУ в ході виконання завдань із забезпечення державної безпеки залежно від рівня напруженості інформаційно-психологічної обстановки.

Метою статті є розроблення підходу до формування сценарію реагування на негативні інформаційно-психологічні впливи, які чинитимуться на особовий склад НГУ в ході виконання завдань із забезпечення державної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні специфічної досконалості набули технології інформаційно-психологічного впливу (ІПВ) на індивідуальну, групову і масову свідомість, для реалізації яких використовуються: засоби масової інформації; спеціальні засоби інформаційно-пропагандистської спрямованості; глобальні комп'ютерні мережі і програмні засоби поширення в мережі пропагандистських інформаційних матеріалів; засоби, що нелегально модифікують інформаційне середовище, на підставі якого людина приймає рішення; засоби створення віртуальної реальності; чутки; засоби підпорогового психосемантичного впливу; засоби генерування акустичних і електромагнітних полів [5–9].

Національна гвардія України, виконуючи завдання із забезпечення державної безпеки, дедалі частіше стає об'єктом впливу, коли технології ІПВ активно використовуються суб'єктами впливу (серед них можуть бути і громадяни держави). Тому особливого значення набуває проблема адекватної реакції органу управління НГУ на негативні ІПВ, які формують інформаційно-психологічну обстановку в районі виконання завдань із забезпечення державної безпеки. Для цього пропонується використовувати метод сценаріїв, який дасть змогу розробити перелік найімовірніших (типових) сценаріїв ситуацій реагування на негативні інформаційно-психологічні впливи, що

чинитимуться на особовий склад НГУ в ході виконання завдань із забезпечення державної безпеки.

У загальному розумінні *сценарій* являє собою опис майбутніх подій, який складається з узгоджених, логічно пов'язаних подій і послідовних кроків, що з певною ймовірністю ведуть до прогнозованого кінцевого стану. У нашому випадку під сценарієм будемо розуміти детально розроблений план реагування і дій щодо протидії та захисту від негативних ІПВ, які чиняться на особовий склад НГУ в ході виконання ним завдань із забезпечення державної безпеки. У цій статті під поняттям «забезпечення державної безпеки» слід розуміти комплекс дій щодо захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру [10]. *Інформаційно-психологічною обстановкою* слід вважати сукупність чинників і умов, що мають істотний вплив на формування інформаційно-психологічного середовища, характерного для певного регіону (місцевості, країни в цілому) у певний період часу, яка виражається через систему кількісних і якісних характеристик стану стосунків (відносин) між суб'єктами і об'єктами інформаційно-психологічних впливів [11]. *Негативним інформаційно-психологічним впливом* вважатимемо цілеспрямоване інформаційне втручання у свідомість (підсвідомість) цільової аудиторії з метою корекції її поведінки та (або) світогляду, зміни морально-психологічного стану [12].

Дії (заходи) щодо протидії та захисту від негативних ІПВ на особовий склад НГУ під час виконання ним завдань із забезпечення державної безпеки матимуть превентивний, рефлексивний та адаптаційний характер. Пропонується такий план сценарію [13]:

1) можливі причини виникнення конфлікту (ситуації), що становлять загрозу державній безпеці і потребують залучення сил і засобів НГУ;

2) можливий розвиток конфлікту (ситуації), масштаби, наслідки;

3) цілі, які ставить суб'єкт інформаційно-психологічного впливу;

4) динаміка зміни напруженості інформаційно-психологічної обстановки;

5) динаміка застосування форм інформаційно-психологічного протипротива;

6) динаміка застосування форм і способів протидії та захисту від негативного ІПВ;

7) оцінки (реальні, прогнозні) показників потенціалу суб'єктів ІПВ, а саме:

– кількість негативних ІПВ за певний проміжок часу;

– інтенсивність негативних ІПВ;

– середня тривалість негативних ІПВ;

– масштабність об'єктів, на яких здійснюється негативний ІПВ;

8) очікувані наслідки застосування негативного ІПВ на особовий склад НГУ (у відсотковому відношенні кількість психогенних втрат серед особового складу).

Нижче наведено зразок сценарію «Виникнення внутрішньої нестабільності» у ситуації виникнення масових заворушень на політичному, етнічному, релігійному та іншому підґрунті.

Сценарій «Виникнення внутрішньої нестабільності»

Ситуація № 1. Виникнення масових заворушень на політичному підґрунті, зумовлених кризою у відносинах між Верховною Радою України і Президентом України.

Можливі причини виникнення конфлікту (ситуації), що становлять загрозу державній безпеці і потребують залучення сил і засобів НГУ. Тривалі розбіжності у відносинах між Президентом України і Верховною Радою України призвели до ескалації соціального конфлікту в м. Києві. Виникають масові заворушення серед прихильників чинного Президента країни та прихильників дій і рішень, які втілює в політичне життя вищий законодавчий орган держави – Верховна Рада. Масові заворушення проходять у формі безконтрольних протиправних дій масованого характеру стосовно представників органів влади, правоохоронних органів, окремих громадян та інших осіб.

Можливий розвиток конфлікту (ситуації), масштаби, наслідки. Довготривале політичне протистояння між гілками влади може спричинити зростання чисельності учасників протестних дій, виникнення й поширення масових заворушень в інших містах країни. Учасниками можуть стати і працівники стратегічно важливих підприємств та організацій, що загрожуватиме їх зупинкою.

Цілі, які ставить суб'єкт інформаційно-психологічного впливу. Суб'єктом впливу можуть бути Президент України та його прихильники, Верховна Рада України і громадяни, які підтримують її діяльність, лояльні до тієї чи іншої сторони засоби масової інформації, що створюють позитивний

образ суб'єктів протистояння і дискредитують опонентів. Кожний із суб'єктів має за мету отримати інформаційну перевагу, схилити на свій бік якомога більше прихильників і створити комфортні умови для реалізації своїх інтересів.

Динаміка зміни напруженості інформаційно-психологічної обстановки. Рівень напруженості інформаційно-психологічної обстановки характеризується як складний, неконтрольоване зростання інформаційно-психологічних заходів, що реалізуються у відповідних формах інформаційно-психологічного протистояння, можуть призвести до погіршення обстановки в районі виконання завдань особовим складом НГУ із забезпечення державної безпеки і характеризуватися за рівнем «кризовий» або «надзвичайний».

Динаміка застосування форм інформаційно-психологічного протистояння, через які чиниться негативний ППВ. Ідентифікуються інформаційно-психологічні атаки, акції, зафіксовано спроби втручання в роботу інформаційних ресурсів, системи управління силами й засобами НГУ.

Динаміка застосування форм і способів протидії та захисту від негативного ППВ. Застосування НГУ окремих інформаційно-пропагандистських акцій та акцій психологічного характеру, проведення оперативно-профілактичних заходів щодо протидії негативному ППВ.

Оцінки (реальні, прогнозні) показників потенціалу суб'єктів ППВ можливо визначити за методикою, наведеною у [14].

Очікувані наслідки застосування негативного ППВ на особовий склад НГУ (у відсотковому відношенні кількість психогенних втрат серед особового складу) наведені у праці [15].

Висновки

Таким чином, запропоновано підхід до формування сценарію реагування на негативні інформаційно-психологічні впливи, які чинитимуться на особовий склад НГУ в ході виконання завдань із забезпечення державної безпеки. Він дає можливість охарактеризувати інформаційно-психологічну обстановку відповідно до динаміки застосування форм інформаційно-психологічного протистояння, в яких чиниться негативний ППВ, а також особливості застосування форм і способів протидії та захисту від негативного ППВ з урахуванням оцінок (реальних, прогнозних) показників потенціалу суб'єктів ППВ та очікуваних наслідків застосування негативного ППВ на особовий склад НГУ (у відсотковому відношенні кількість психогенних втрат серед особового складу).

Аналогічні сценарії, відповідно до ситуацій, які потребують залучення НГУ для забезпечення державної безпеки, дають можливість командирові (начальникові) приймати ефективне рішення щодо підтримання належного рівня морально-психологічного стану особового складу, рівня ступеня ризику психогенних втрат серед особового складу та формування відповідних варіантів дій із протидії та захисту від негативних ППВ.

Напрямом подальшої роботи є створення і наповнення баз даних сценаріїв для використання автоматичними системами підтримки прийняття рішень.

Перелік джерел посилання

1. Бабков Ю. П., Пасічник В. І., Чепель М. О. *Форми інформаційно-психологічного протистояння в ході виконання завдань із забезпечення громадської безпеки формуваннями Національної гвардії України. Честь і закон.* 2018. № 4 (67). С. 95–102.
2. *Протидія негативному інформаційно-психологічному впливу на особовий склад Національної гвардії України в умовах масових заворушень* : монографія / І. І. Ліпатов та ін. Харків : НА НГУ, 2015. 165 с.
3. *Інформаційно-психологічна боротьба у воєнній сфері* : монографія / Г. В. Певцов та ін. Харків : Вид. Рожко С. Г., 2017. 276 с.
4. *Белай С. В., Приходько І. І. Удосконалення підготовки особового складу внутрішніх військ до припинення масових заворушень на основі впровадження у практику навчання типових сценаріїв дій натовпу. Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил.* 2009. № 2 (20). С. 129–134.
5. *Світова гібридна війна: український фронт* : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с.

6. Історія інформаційно-психологічного протидіяння : підручник / Є. Д. Скулиш та ін. Київ : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. 212 с.
7. Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання : монографія / В. П. Горбулін та ін. Київ : Інтертехнологія, 2009. 164 с.
8. Почепцов Г. Г. Токсичний інфопростір. Як зберегти ясність мислення і свободу дії. Львів : Vivat, 2021. 384 с.
9. Почепцов Г. Г. Інформація & дезінформація. Київ : Ельга Ніка-Центр, 2001. 256 с.
10. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 21.04.2023).
11. Бабков Ю. П., Євсєєв В. О., Чепель М. О. Результати аналізу та ранжування факторів, що впливають на складність інформаційно-психологічної обстановки у районі виконання завдань із забезпечення громадської безпеки формуваннями Національної гвардії України. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Військові та технічні науки*. 2018. № 2 (76). С. 6–19.
12. Інформаційно-психологічні операції: планування, протидія, технології : монографія / Г. В. Певцов та ін. Харків : ДІСА ПЛЮС, 2020. 252 с.
13. Бабков Ю. П., Чепель М. О. Метод підтримання потрібного рівня інформаційно-психологічної безпеки особового складу сил охорони правопорядку при виконанні завдань із забезпечення громадської безпеки. *Честь і закон*. 2019. № 4 (71). С. 44–54.
14. Левченко О. В. Методика аналізу інформаційних загроз державі у воєнній сфері та оцінювання їх рівня. *Труди університету. Збірник наукових праць Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2016. № 1 (134). С. 28–34.
15. Чепель М. О. Підхід до визначення ступеня ризику виникнення психологічних втрат серед особового складу формувань Національної гвардії України при виконанні завдань із припинення масових заворушень. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Державне управління*. 2021. Том 32 (71). № 1. С. 89–94.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2023 р.

UDK 355.318

Yu. Babkov, O. Zagrebelnyi, M. Chepel

APPROACH TO FORMULATING A SCENARIO FOR RESPONDING TO NEGATIVE INFORMATIONAL AND PSYCHOLOGICAL IMPACTS ON THE PERSONNEL OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE DURING THE EXECUTION OF TASKS RELATED TO ENSURING STATE SECURITY

The article established that the problem of developing an approach to the formation of a response scenario to negative informational and psychological influences that will be exerted on the personnel of the National Guard of Ukraine during the performance of tasks to ensure state security, depending on the level of tension of the informational and psychological situation, is relevant.

Therefore, the purpose of the article is to develop an approach to the formation of a response scenario to negative informational and psychological influences that will be exerted on the personnel of the National Guard of Ukraine in the course of performing tasks to ensure state security.

It makes it possible to characterize the informational and psychological situation based on the description of the dynamics of the use of forms of informational and psychological confrontation, in which negative informational and psychological influence is exerted, as well as the peculiarities of the use of forms and methods of counteraction and protection against negative informational and psychological influence, taking into account assessments (real, predictive) indicators of the potential of subjects of informational and psychological influence and the expected consequences of the application of negative informational and

psychological influence on the personnel of the National Guard of Ukraine (in percentage terms, the number of psychogenic losses among the personnel).

The development of similar scenarios, taking into account situations that require the involvement of the National Guard of Ukraine to ensure state security, enable the commander (chief) to make effective decisions about maintaining the appropriate level of morale and psychological state of the personnel, the level of the degree of risk of psychogenic losses among the personnel, and the formation of appropriate options actions to counteract and protect against negative informational and psychological influences.

The direction of further work is the creation and filling of scenario databases for use by automatic decision support systems.

Keywords: *state security, National Guard of Ukraine, scenario, ensuring state security, negative informational and psychological impact, informational and psychological situation.*

Бабков Юрій Павлович – заслужений працівник освіти України, кандидат технічних наук, доцент, професор кафедри державної безпеки та оперативного мистецтва Національної академії Національної гвардії України

<https://orcid.org/0000-0001-5586-4103>

Загребельний Олександр Васильович – доктор філософії, заступник начальника гуманітарного факультету по роботі з особовим складом Національної академії Національної гвардії України

<https://orcid.org/0000-0003-1449-6257>

Чепель Максим Олександрович – доктор філософії, заступник начальника кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії Національної гвардії України

<https://orcid.org/0000-0003-1395-7920>